

A Pest-budai Hangászegyesület és nyilvános hangversenyei.

(1836—1851.)

A városi lakosság szellemi életében nagy szerepet tölt be a színi előadások és a művészi zene élvezete. A színjáték rendszerint megelőzi a hangversenyéletet, mert a színpad közvetlensége nagyobb tömeghez szól, mint a művészi zene, mely ilyirányú pallérozódottságot kíván meg hallgatóitól. Tagadhatatlan, hogy a színjátékkal kapcsolatos zene, az énekes játékok s főleg az operák a művészi zene népszerűsítésének és a hangversenyek utáni váagnak hatalmas úttörői. A lakosság zenei művelődése műkedvelő énekesek és hangszerjátékosok tömegét eredményezi, ami karöltve jár az együttes muzsikálás gyönyörűségének ápolásával, ezt pedig nem kis mértékben mozdítja elő a hallgatóság elismerésében való osztozás öröme. Nálunk már a 19. század eleje óta történtek kísérletek — a hivatásos zenészek ilyenemű igyekezetein kívül — ének- és zenekari társaságok létesítésére, melyek hosszabb-rövidebb élet után szertehullottak.

A múlt század harmincas éveiben Pest-Buda gazdasági fellendülésével kapcsolatban lakossága körében már annyira elterjedt a zene ápolása és szeretete, hogy kellő összetartó erejű vezetés mellett már számottevő, komoly eredménnyel biztató, zenei egyesület megalakítására megvoltak a szükséges előfeltételek. Magyarország fővárosa, melynek már, a Szépitőbizottmány élén álló József nádor kívánságára, a császárváros színházainál nagyobb méretű Városi Színháza volt, a hangversenyélet terén sem akart a külföld mögött elmaradni. A zenei élet számottevő tagjainak tervezgetései mind határozottabb formát öltöttek. Az előkészületeket tett követte.

Schedius Lajos professzor és Trexler Antal 1836-ban kidolgozták — a bécsi Musik-Verein mintájára — az egyesület alapszabályait s ezeket a városi tanácsnak jóváhagyás végett bemutatták. Ez 1836 augusztus 27-én a színház és a városi redut bérlőinek érdekei védelmére vonatkozó megjegyzésekkel a tervezetet a maga részéről elfogadta és felszólította az érdekelteket, hogy a szabályokhoz a helytartótanács hozzájárulását eszközöljék ki. Erre Schedius a tervezetet 1836 szeptember 5-ikén felterjesztette a helytartótanácsához és beadványában előadta, hogy a bemutatott szabályzatot a bécsi zeneegylet mintájára készítette el (az ilyen hivatkozás minden újabb alakulás megindításakor a felsőbbség gyanújának enyhítésére célszerűnek bizonyult) s hogy a tanács ehhez már hozzá is járult. A hivatalos formák betartásával a helytartótanács már másnap leküldötte véleményezésre a tervezetet a pesti tanácsnak, mely ez ügyben már állást foglalván hamarosan elkészült válaszával. Szeptember 10-én kelt felterjesztésében javasolta a szabályzat jóvá-

hagyását, de kérte a helytartótanácsot, hogy kötelezze az új egyesületet arra, hogy a hangversenyek tartása dolgában a színházbérlővel, a táncmulatságok rendezésekor a redut bérlőjével egyezkedjék. A helytartótanács a Pest-budai Hangászegyesület szabályzatát, anélkül hogy a városi spektákulum-bérletéből folyó jogi helyzetre kitért volna, 1836 október 4-én 29.598. sz. a. kelt rendelkezésével jóváhagyta, amiről a városi tanács a Hangászegyesületet szeptember 12-i üléséből értesítette.¹⁾

E felsőbbbségi jóváhagyás alapján 1836 október 16-án kerekszámban kétszáz tag jelenlétében megtartotta a Pest-budai Hangászegyesület alakuló közgyűlését, amelyen a tisztikart is megválasztották. Az alapszabályok köztetszésben részesültek, mert valóban igen nagyarányú s gyönyörű jövővel kecsegtető program volt abban lefektetve. Az alapszabályokat Jakab István fordította le magyarra s magyar-német párhuzamos szöveggel nyomatták ki. Ez alapszabályok szerint az egyesület célja, »hogy a zenészetnek valódi ismeretét s tökéletes gyakorlatát legjobb módon előmozdítva s így a hangművészet tisztább örömei és társalgás iránti érzelem fensőbb kifejtését s képződését terjessze«. A szabályzat emez első szakasza még erősen magán viseli a társadalmi összejövetelek és a zene művelésének alapján való társas érintkezés ápolásának szükségességét hangsúlyozó, kaszinót, közintézeteket és egyesületeket részvényes (azaz tagdíjas) alapon létesítő, demokratikus korszellem bélyegét. A második szakasz módot nyújt arra, hogy az egyesület igen széleskörű munkásságot fejthessen ki, mert megállapítja, hogy céljainak elérésére az egyesület :

a) A nagy, remekművek méltó előadására legnagyobb szorgalmat fordítand, hogy így a zenészetben jobb ízlést terjesszen, a két város művelt lakosainak magasabb műélményt nyújtson és tökélyesedésre törekvő művészi elméket saját eredeti szüleményekre lelkesítsen.

b) Az egyesület törekedni fog, jeles bel- és külföldi hangművészek részvétét megnyerni.

c) Azon lesz, hogy kezdő és haladó műbarátok gyakorlására mennél több alkalmat szerezzen.

d) Vagyontalan, de kitűnő elmetehetségű kezdőket úgy gyámolítand, hogy jó zeneiskolabeli célirányos oktatás által valódi művészekké képeztesse.

e) Jeles hangszerzemények készítésére különös jutalmakat rendelend.

f) Egy, jövődben nyilvános használatra szolgáló hangászati könyvtárat állít.

g) Gondoskodni fog nyugpénzintézet alapítása felől, egyesületi tagjai, ezeknek özvegyei s árvái számára.

h) Végre munkálkodása felől az illető hazai hírlapokban helyes értesítéseket közlend.»

A szabályzat utolsóelőtti szakaszában körülírja a fenti d) pontban kitűzött tanítási célt s ezzel alapot teremt az egyesület keretén belül felállítandó zeneiskola részére, mondván :

»30. §. Az egyesület, céljainak annál gyorsabb és sikeresebb elérése végett, törekedni fog időszakonként (értsd egymásután) megkívántató

nyilvános zenetanító intézeteket megnyitni, hol a csekély tehetségű (értsd szegénysorsú) mindkét nembeli fiatalság díjfizetés nélkül taníttassék.«²⁾

A vezetőség megválasztása nem kis feladat volt. A Hangászegyesület létrehozásának legbuzgóbb tagja, Schedius Lajos igen nagy elfoglaltságú férfiú volt, úgyhogy amikor az elnöki tiszttel megkínálták, el sem akarta fogadni, de utóbb a közóhajnak engednie kellett, és az egyesület érdekében el is vállalta az elnökséget, de kikötötte, hogy ezt csak ideiglenesen teszi s esztendőre lemond. Ezek után megválasztották a tisztkart, a kis- és a nagybizottságot s a tiszteletbeli tagokat. Megindult a tagok összeírása, toborozása, a működő és pártoló tagoktól a díjak beszédese, melyek elég szerényen voltak megállapítva. Alaptökére egyszersmindenkorra 2 pengőt fizettek be, a hangversenyekre a jegyek bérlete egy személyre 2 forint, három személyre öt forint ezüstben volt. Az egyesületi irodát a Nádorszálloda egyik szobájában rendezték be s a budai tagok kényelmére Trexler Antal alelnök, a budai harmincadhivatal vezető tisztviselője vállalta a díjak beszédését, jegyek kiszolgáltatását.³⁾

Az egyesület mindenekfelett a nagy hangversenyek tartását tűzte ki céljául s valóban meglepő eredményeket tudott felmutatni. Urbany Ágoston, a Városi Színház karmestere a megnyitó hangversenyre, mely 1836 november 27-én volt, Haffner szövegére »A hangművészet szentsége« című ünnepi kantátét szerzett. Ugyanakkor Beethoven IV. szimfóniáját s Mozart »Szent, nézz kegyesen ránk« című nagy karéneket adták elő.

Az első hangverseny óriási tetszést aratott, Urbany karmester nagy buzgósággal működött, kinek a karok betanításában Babnigg Máté volt méltó társa. Alig zajlott le az első hangverseny, már készültek egy pár kisebb arányú, de mégis változatos műsorú hangversenyre. A legközelebbi december 11-én tartották meg. Ez alkalommal Braeuer Ferenc helyettesítette Urbanyt. A látogatottság rendkívül nagy volt, ami alighanem abban leli magyarázatát, hogy e hangverseny szolistái legnagyobbbrészt műkedvelők voltak. Baldieri Nina játszotta Hummel a-moll zongoraversenyét, a »fiatal« Mayer Mayseder e-moll hegedűváltozatait, Rossini »Szevillai borbély«-ából Rosina áriáját Braeuer Úrnő⁴⁾ énekelt s ebben »oly jártasságot s jeles tehetséget bizonyíta be, milyent műkedvelőnél nem oly könnyen tapasztalhatunk«. A Városi Színház klarinétosa, Winterle E. szerzeményét, »Az éji vándor«-t (Raics J. költeménye) zongora (Braeuer Ferenc) és klarinét (Winterle) kísérete mellett Oberhoffer, a színház kedvelt tagja énekelt. Winter Tamerlan- és Catel Semiramis-nyitányain kívül ez utóbbi operából férfikart is adtak elő. Gyors ütemben követte ezt a harmadik hangverseny, melyet Urbany vezénylete alatt december 26-án rendeztek a városi nagy táncteremben. Előadták Mozart C-dur szimfóniáját és Haendel »Timotheus« című oratóriumának első részét. A magánszólamokat Urbany Amália, S—a (=Szmolka Benedek) és Oberhoffer énekelték, akik éppúgy mint »a nagyszámmal volt karénekesek, különös jelességgel munkálkodtak a nagyszerű s kardaljaira nézve kivált jeles hatású hangműben.«⁵⁾ A szépszámmal fennmaradt műsorok⁶⁾ és a lapok tanúsága szerint⁷⁾ változatos, magas színvonalú műsorúak voltak a Hangászegyesület hangversenyei. Miután a működő tagok nagyobb része énekes és csak kisebb része volt hangszerjátészó, a karművek, oratóriumok művelése

állott előtérben. Az első évben még Haydn »Négy évszak«-jának 3-ik és 4-ik részére s Beethoven »Tenger csendjé«-re is sort kerítettek.

Az első munkás év leteltével Schedius az 1837 október 22-én tartott közgyűlésen »az egy év előtt kimondott határozatánál fogva és egyre halmozott terhes foglalatosságai miatt, az egyesületnek többször ismételt kérését nem teljesíthetvén, közfájdalomra elnökségéről lemondott« s helyébe tolnai gróf Festetics Leót választották meg. Ugyanezen alkalommal megújították a kis- és a nagybizottságot s még az egyes feladatok ellátására külön bizottságokat is létesítettek. Mindezt megelőzően az 1837 március 19-i közgyűlés az egyesület védnökévé gróf Cziráky Antal országbíróvá választotta meg, ki e tisztséget az április 23-án nála e célból megjelent küldöttségnek adott válaszával el is fogadta.

A hangversenyek szép erkölcsi sikerrel jártak s az első év taglétszáma, valamint a befolyt díjak igen biztatóak voltak a jövőre nézve, mert 66 működő és 531 fizető tagról számolhatott be az első évi jelentés. Befolyt 1062 forint alaptőkére, 1717 forint részvénydíj (= évdíj), hozzászámítva az adományokat, a bál s a rendkívüli hangverseny jövedelmét, az 1836/37. egyesületi év összjövedelme 3052 forint 42 krajcárt tett ki ezüstpénzben. A kiadások 2749 forint 49 krajcárt emésztettek fel, úgyhogy az év 302 forint 53 krajcár pénzmaradvánnyal zárult.⁸⁾ A tapasztalat azt mutatta, hogy a kisegítő zenészek díjazása — hisz a zenekar nagy része a Városi Színház zenekarából került ki — tetemes összeget igényelt, ezért 1837 őszén a részvénydíjat (= tagdíjat, = bérletet), 3 illetve 6 forintra emelték fel. 1838 tavaszán azonban a nagy árvíz halomra döntötte a számításokat, a pártoló tagok nagy része nem tudta a tagdíjat fizetni s új tag kevés jelentkezett, úgyhogy csak nagy erőfeszítések árán lehetett a hangversenyeket, de a tervbeveteknél kisebb számban, megtartani. Elismerésreméltó az a buzgóság, melyet a Hangászegyesület működő tagjai és a vezetőség a hangversenyek rendezésében kifejtettek. Alig takarodott el az árvíz Pestről, már hozzáfogtak a próbákhoz s április 29-én előadták Haydn »A teremtés« című oratóriumát. A kar 80 főnyi volt, a basszusban Festetics Leó elnök, a tenorok között Trexler alelnök énekelt. A magán-szólamokat Urbany Amália (Gábor), Gyöngyösi Sarolta (Éva), Wüstenberg (Ráfael), Rötzer (Uriel) és Schweitzer (Ádám) énekelték. Menner Lajos volt a kartinító és Urbany Ágoston dirigált. A hangversenynek mintegy ezer hallgatója volt, akkora szám, melyet az árvíz után nem is mertek remélni.⁹⁾ A tapasztalat azt mutatta, hogy a nagy hangversenyek tartása igen költséges, de azt is, hogy a műkedvelőket csak előadások tartásával lehet együtt tartani s azért a vezetőség elhatározta, hogy tagok s meghívott vendégek előtt kéthetenként a próbateremben gyakorlati hangversenyeket fog tartani. Ezekon kamaraösszjáték és énekelőadások voltak műsoron. Az első ilyenmű gyakorlatot május 19-én tartották. Ezek a gyakorlatok még azt a célt is szolgálták, hogy az egyesület »dalnok és hangszeri személyzete tagjainak tehetségét« kipróbálhassa, »addig is míg rendes énekiskolát állíthat.«¹⁰⁾

1838 nyara szorgalmas tanulással telt el, mert az ősszel meginduló hangversenyidényt Mozart Titus-ával óhajtott megnyitni a Hangászegyesület, arra számítva, hogy ezzel egyúttal annyi jövedelemre tesz

szert, amennyivel pénzügyi helyzetét lényegesen meg fogja javíthatni. Várakozásában azonban csalódott, mert az előadás napján (szept. 8.) a szép idő a szabadba csábította a remélt közönség jórészét, pedig az előadók: Eichholzné (Vitélia), Gyöngyösi k. a. (Sextus), Brányi k. a. (Annius), Lanner k. a. (Servitia), Szmolka (Titus), Schweitzer (Publius), »oly jeles tehetséget fejtének ki, milyeneket lehetetlen legnagyobb dicséretekre nem méltatni; örömmel mondhatni őket egyesületünk oly ténye[ző]inek, melyeket nem oly hamar fogunk találni egyesülve más hasonló intézeteknél.«¹¹⁾ A hangversenydobogón ily mű a díszletek, a ruhák s a játék hiánya miatt ugyan veszít hatásából, — mondja egy másik szemtanu — de mégis meglepő volt a kivitel pontossága.¹²⁾ Lankadatlan buzgalommal folytatta a Hangászegyesület komoly, magas színvonalú hangversenyeit, amelyeken az egészen nagyok (Beethoven, Mozart, Haydn, Haendel) mellett a nagyobb és kisebb mesterek szerzeményein kívül egészen új művek is kerültek előadásra.

Az 1839 október 6-i közgyűlésen jelentették be, hogy gróf Cziráky Antal hivatali elfoglaltsága folytán Bécsbe költözvén, pártfogói tisztéről augusztus 21-én lemondott s egyúttal az alelnökségről leköszönt Trexler Antal helyébe Dolezsálek Antalt választották meg.

Stadler apát »Jeruzsálem pusztulása« című oratóriumát kétszáz közreműködővel 1839 december 25-ére tűzték előadásra, amikor a váratlanul megbetegedett magánénekesnő, Kundt Johanna szölamát az utolsó napon vette át Schodel Rozália s ezzel megmentette az előadást, amelynek hallgatói között ott volt a két napja Pesten időző Liszt Ferenc is.¹³⁾ E sikeres előadás, nem kevésbé az elnökkel, gróf Festetics Leóval való barátság igazolta Liszt előtt, hogy helyesen teszi, ha a Hangászegyesület támogatására hangversenyt ad, ami 917 forint 58 krajcárral ezüstben növelte az egyesület tőkét. A csak nemrégiben életrehívott énekkola oly intézmény volt, mely nem kerülte ki Liszt figyelmét, aki a bátor és céltudatos kezdeményezések istápolója és zászlóvivője volt. Ezért egy új, a zeneművészet minden ágát felölelő Nemzeti Konzervatórium létesítésére 1840 január 11-én hangversenyt tartott s ennek teljes jövedelmét, 1377 forint 12 krajcárt pengő pénzben e célra engedte át. Az is figyelemreméltó volt, hogy Liszt volt az első, ki hangversenyeire a szokásban volt kétnyelvű beléptijegyek helyett kizáróan magyar nyelvűeket készíttetett. Példaadása tovább is hatott, mert amikor az 1840 november 1-én tartott hangversenyen — amelyet Érkel Ferenc vezényelt — Romberg »A mennyei karok összhangja« című kantatáját adták elő, ennek szövegét magyarra fordíttatták. E nevezetes esetről írta Mátray: ¹⁴⁾ »a Hangászegyesület műelőadásain e teremben ma énekeltek legelőször magyarul s erre Liszt Ferenc úr tévé le taval [tudniillik a mult egyesületi évben!] a Conservatorium javára adatott versenyben az alapkövet. Reméljük, hogy az egyesületi igazgatóság e részben is célszerű rendelkezéseket teend, hogy e nemes célú intézet érdekeivel a nemzeti nyelv kitűnőleg pártoltassék.« E módosítást azonban nem lehetett hirtelen keresztülvinni, ez részint a tagokon, részint az előadandó műveken is múlt. Így a néhány hét múlva (november 29.) Kloss Károly, brassai tanárnak Gellert szövegére »Nach einer Prüfung kurzer Tage« írt kantatáját, melyet Berlinben már 1836-ban az udvar

jelenlétében előadtak, nálunk az előkészületre rendelkezésre álló idő rövidsége miatt a szerző zongorakíséréte mellett mutatták be.¹⁵⁾ A szöveg lefordítására ekkor igazán nem volt mód. 1841 tavaszán tervbevétték Mendelssohn Paulus-ának előadását. Ez alkalmat nyújtott arra, hogy a nyelvi kérdés újból előtérbe lépjen. Erre elhatározták, hogy egyszer németül, egyszer magyarul fogják énekelni. Az első előadás április 11-én a Városi Színházban volt a Hangászegyesület javára. Schmiedt, a színház bérlője ingyen engedte át a színházat s Grill karmester is barátságból tanította be és vezényelte a művet. A hivatásos zenészek — kivéve a budai színház zenekarát — megtagadták közreműködésüket. A sajtó sem támogatta előzetes hirdásokkal az egyesületet (kivétele a Pesti Hírlap és a Tageblatt tett csak). Az ötszáz forintnyi költségre csak 600 forint bevétel volt. »A páholyok, zártszékek, földszinti és egyéb helyek jórésze elég szegényekre üresen maradt. Így a részvétlenség, a nagyszerű mű iránti hidegség vádja mindenrendű közönségünket érdekli (tudniillik érinti). Beszélhet nekem ezután valaki — tör ki a kritikusból a keserűség — a budapesti közönség műértése vagy műszeretete felől.«¹⁶⁾

Az előadást a Nemzeti Színházban a Vakok Intézete javára pünkösdi vasárnapján (május 30.) megismételték Erkel Ferenc vezetése alatt. A szöveget Jakab István fordította. A magánénekesek Uffer, Neubauer k. a., Erkel és Hirsch voltak. Ugyanazok mint az előző előadáson, Erkel József nemzeti színházi tenor kivételével, ki Korb-ot helyettesítette. Ezen az előadáson »az összes közreműködők, ha többen nem, de négyszázan valának, míg az első alkalommal »mintegy ötszáz« énekes és zenész működött. A közönség érdeklődése ez alkalommal nagyobb volt, amiről a 670 ezüst forintnyi bevétel tanuskodik.¹⁷⁾

Ugyancsak, 1841-ben (december 5.) ünnepelték meg Mozart halálának ötvenedik évfordulóját a nagy zeneköltő műveiből rendezett hangversennyel.

Az egyesületek beléletének hullámverése a tisztikarban való változásokban nyilvánul meg legszembetűnőbben. E mozgalmak rúgói az utókor előtt rejtve vannak, hiszen ily esetekben legtöbbször még a kortársak sem látnak tisztán. Indító okul éppen úgy szolgálhatnak elvi kérdések, mint jelentéktelen súrlódások, vagy egyszerűen az érdekelték életkörülményeiben beállott változások. A Hangászegyesületben 1840 ősze óta a hangversenyek vezető karmesterei szívességből működtek közre és személyükben váltakoztak. A buzgó és jószándékú Schindelmeisser Lajos volt a legtöbbször a zenekar élén. 1842 őszétől Erkel Ferencel felváltva vezényelte a hangversenyeket. Perlasca Domonkos zenekari igazgató helyébe Treichlinger József hegedűművészt, — a későbbi hangjegykiadót és kereskedőt — 1841 október 26-án választották meg. Ez utóbbi Menner Lajost, ki éveken át kartanítóként működött, egy ideig e minőségében is helyettesítette, de 1843 október 4-én e tisztet újból átadta Mennernek. Az adminisztrációban Mátray Gábor titkár 1841 augusztus 27-én köszönt le állásáról, hogy az Énekiskola fejlesztésére szentelhesse minden idejét. Teendőit rövid ideig Beke Kálmán látta el, de helyére szeptember 17-én Frankenburg Adolf került, ki 1842 június 4-én köszönt le tisztéről. Az ő helyébe Ritter Sándor egyesületi ügyvédet választották titkárrá.

1844 szeptember 8-án Asztalos Károlyt levéltárnokká és e hó 27-én helyetteséül Mosonyi (Brand) Mihályt választották meg.¹⁸⁾

A Hangászegyesületnek a fentiekből sejthető belélete tulajdonképen a fővárosi társadalom életének kis méreteken megnyilvánuló tükörképe. A polgári társadalomban több réteg vagy inkább korosztály került egymással összeütközésbe. A legöregebbek még némileg idegenek voltak itt, talán csak az első vagy második nemzedék, mely kizáróan német műveltségű, minden változtatás elől elzárkózó volt. A társadalom zöme a német műveltségű, magyarán érző középkorú nemzedék volt, míg ezeknek fiai a harcos magyar polgárságot képviselték. Ez utóbbiak a magyar hivatalnoki karral és értelmiséggel haladtak karöltve. A nyelvkérdés került előtérbe a közélet minden terén. Így a színpadon s a hangversenyteremben is megkövetelte jogát. Miután a Hangászegyesületben elsősorban karműveket adtak elő, bizonyos, hogy a tagok egy része, mely magyarul nem tudott avagy rossz kiejtéssel beszélt, idegenkedett attól, — s ez főleg a magánszereplőkre állott — hogy hibás szövegkiejtéssel az előadás komolyságát veszélyeztesse s ezért jobban szeretett németül énekelni. (Arra senki sem gondolt, hogy olasz szövegkiejtésük sem lesz mintaszerű, mert ezidőtájt szokásban volt, hogy egy-egy alkalommal olaszul énekeltek s még a Nemzeti Színház magyar énekesei is egy-egy operát valamelyik híres vendégművész kedvéért olaszul énekeltek.) Frankenburg a legifjabb nemzedékhez tartozott s nem volt híve a lassú átalakulásnak, nem is volt zenészember és a Hangászegyesületben való rövid szereplésére évek múltán írott Emlékirataiban nem gondol vissza szeretettel s ezért ítélete némileg egyoldalú. Véleménye szerint a Hangászegyesület »műelőadásai oly tökéletes német physiognomiát viseltek, hogy szinte fájt a magyar ember szíve. Nem is lehetett ez másként, mikor a hangszerzők és előadók nagyrészen németek voltak. Persze, hogy az egyesület azzal menté magát, hogy nem talál klasszikus műveket a magyar hangköltészet egén s hogy azon egy-két eredeti zenemű, melyekkel bírunk, sokkal kevesebb hatást gyakorolhatott még egészben, hogysen nemzeti önalkotó erő kinyomásának tekinthetnénk. S ebben lehet, hogy igaza volt; de abban meg nagyon fonákul cselekedett, hogy az egyes énekrészeket, úgymint a kardalokat német nyelven adatta elő, holott, ha akkor olasz, francia és német daljátékokat bírtunk fordításban a nagyközönségnek bemutatni, ezt egy áriával vagy kardalocskával is megtehettük volna. Ily csekély figyelmet honi hangászegylettől — ha már nemzeti szellemű hangművekre pályázatot csekélyebb pénzereje miatt (mint állítá) nem nyithatott — csakugyan meg lehetett volna várni. Hogy aztán évről-évre csak tengett, ezt idegen szellemének tulajdonítsa s ne a közönségnek, mely tőle ezen ferde irányra miatt elfordult. Eltévesztette célját: a nemzeti művészet fejlesztését. Mert hogy buzdította volna fel a szendergő honi tehetségeket utánzásra vagy eredeti alkotásra, oly zeneművek előadásával, melyekben sem nemzeti elem, sem honi érzelem nem volt? S hogy várhatott pillanatnyi mulékony hatásnál többet, oly közönségnél, mely hála a nemzet fölébredő géniuszának — mind erélyesebben visszautasítá magától ami idegen?» Az egyesületben »a magyar elemet jóformán csak Mátray Gábor, az énekiskola igazgatója s én, — írja tovább Frankenburg — mint egyleti titkár kép-

viseltük; de hatásunk nem terjedt tovább, mint sikertelen tiltakozásokra a magyartalan törekvések ellen, mit idővel megútván, Mátray az ülésekből elmaradt, én meg titkári állásomról lemondtam.¹⁹⁾

Frankenburg kissé szigorú visszaemlékezéseiben elfelejtette, hogy az ő titkári működése előtt Liszt Ferenc óhajára lépett érvénybe a magyar nyelv használata. Hogy a teljes magyarosodás menetének gyorsaságával nem volt Frankenburg megelegetve, éppúgy érthető, mint az, hogy ehhez némi idő kellett. A hangversenyek látogatásának ellanyhulásánál azonban figyelembe kell venni, hogy nálunk a politikai mozgalmak oly erősen hatnak a kedélyekre, hogy ilyen időkben másra — párhuzamos érdeklődésre — nem telik többé.

A Hangászegyesület munkásságában a zenei színvonal mindenkor magas volt, az előadásra kerülő műveket gondosan válogatták ki. Különös érdeme az egyesületnek, hogy a Pest-Budán élő tehetségeknek alkalmat nyújtott arra, hogy képességeiket bemutassák, érvényesítsék. Áll ez nemcsak az előadókra, hanem a zeneszerzőkre nézve is. Volkmann Róbert első zenekari kísérletét, a c-moll nyitányt, mely szép közönségsikert ért el,²⁰⁾ a Hangászegyesület mutatta be; Erkel Ferenc vezényletével »Bátori Mária«-jából pedig részletek kerültek bemutatásra. Schindelveissler készülő operájának, »A bosszuló«-nak nyitányát, valamint már korábban az ő általa hangszerelt Festetics-féle Hungaria kantátét a hangászegyesületi hangversenyeken vezényelte, Mosonyi (Brand) Mihály egy nyitánnyal itt mutatkozott be, amit csakhamar követett D-dur szimfóniája. E mű Doppler Ferenc nyitányával és Volkmann »Tobias« című oratóriumából való részletekkel együtt állott a műsoron. E hangversenyen »örvendetesen lépé meg a honi művészet kifejlődését szívén viselő hazafit a magyar elemnek e mezőn is fejledező túlnyomósága. Az előadott négy zenemű közül három magyar zeneszerző műve volt s mindegyik oly jeles, hogy a közönség általános tetszését legnagyobb mértékben megnyeré.«²¹⁾ Egy másik bírálat²²⁾ Mosonyi szimfóniájának Scherzóját és negyedik tételét dicsérte meg, míg az Adagio kevésbé tetszett a referensnek, szerinte az »egy fölöttébb gyászos, vagyis inkább siránkozó lelketlen gondolat«²³⁾ alapjain nyugszik. Volkmann műve »komoly, higgadt egyszerűségével s megható erejével szép várakozást gerjeszt az egész mű iránt«. Mosonyi szimfóniája annyira tetszett, hogy rövidesen megismételték, amiért is Vas Andor az Életképekben igen kimerítő, kótapéldás ismertetést jelentetett meg e műről.²⁴⁾ Schindelveissler Bonifacius-oratóriuma, majd Garai szövegére »Keskeny a való határa . . .« címen írt kantátéja, Erkel Ferenc Hunyadi-nyitánya került bemutatásra. A külföldi zeneszerzők közül hamarosan műsorra tűzték Berlioz-Weber »Felhívás a keringőre« című darabjának zenekari feldolgozását, majd Berlioz 1846. évi pesti látogatása után Rákóczi-indulóját.²⁵⁾

A tiszteletreméltó igyekezetek s elért szép művészi és erkölcsi sikerek ellenére a Hangászegyesület anyagi helyzete rendkívül ingadozó maradt, úgyhogy ennek megjavítására már 1844-ben a norma- napokon (kivéve a nagycsütörtöktől nagyszombatig tartó három napot) tartható hangversenyekre kért a helytartótanáctól engedélyt, amely ezt 1845 február 25-én meg is adta, hangsúlyozván, hogy az előadások komolyak, inkább

az »ájtatosság bélyegét viselők legyenek« s hogy a műsor és az énekszövegek az egyházi könyvbírálnak előre bemutatandók lesznek. A városi tanács, melynek a jövedelmi források megítélésére kitűnő érzéke volt, e rendeletre rögtön rávezette, hogy »e kegyelmes intézvény értelme szerint más hasonló közcélú intézetek sem záratnak ki a megadott engedelem jótékonyaságából...«, mert ezzel a neki bért fizető színházi bérlő javát is szem előtt tartotta. A Hangászegyesület csak megkésve értesült a tanács határozatáról, amely ellen július 2-án jogorvoslatért fordult a helytartótanács-hoz. A beadvány rámutat arra, hogy a városi tanács a »csak egyesületünknek adott engedményt más hasonló célú intézetekre is kiterjesztette«, amivel a helytartótanács intézkedését hatálytalanította; a városi tanács ellen-szenvvel viseltetik a Hangászegyesület iránt, noha »éppen ezen egylet, e város s tanácsa kötelességét felállított nyilvános énekiskolájával magára vállalván« közhasznú munkásságot végez, miért is kéri a kizárólagossági jog kifejezett megadását. A városi tanács jelentéstételre szólíttatván fel, előterjesztésében azt igyekezett bizonyítani, hogy kizárólagos hangverseny-tartásról az intézvényben nincs szó, a továbbiakban pedig különös nyomatékkal hangsúlyozza, hogy míg mások a szegények javára (= városi szegényház, árvaház) tartják előadásait, addig a Hangászegyesület saját hasznára dolgozik. A Hangászegyesület sem volt rest és a maga igazát vélte támogatni azzal, hogy báró Eötvös József választmányi elnök aláírásával november 12-én beadványt intézett a helytartótanács-hoz, bepanaszolván a Városi Színházat, hogy az norma-apon, november 3-án, a polgármestertől rövid úton nyert engedély alapján a »Salamoni ítélet« című darabot adta elő, holott ebben balett is van. A helytartótanács igazolásra szólítván fel Pest városát, a tanács óvatos és a dolog lényegét elkerülő előterjesztésében kimutatta, hogy az előadott darab bibliai tárgyú volt s a benne előforduló táncok komoly fegyver- és pásztortáncok. Ismételten hangsúlyozta, hogy a többi intézet jótékony célra tartja előadásait s végül azt hangoztatta, hogy a közönségnek hangversenyre járó része nem megy színházba és viszont. Erre a helytartótanács 1846 április 28-án közölte a tanáccsal, hogy a Hangászegyesület nem kaphatta meg a norma-napi előadásokra a kizárólagos jogot, a tanácsnak önhatalmú intézkedését hibájául rója fel, közli továbbá, hogy a színdarabok előadása normanapokon továbbra is tilos és a jövőben ily napokra eső bárminemű előadásokra vonatkozó intézkedések felsőbbbségi jóváhagyás végett a helytartótanács-hoz előzetesen felterjesztendők.²⁶⁾ Így esett el a Hangászegyesület a remélt előnytől.

Az egyesület vezetésében is lényeges változások következtek be. Gróf Festetics Leó Zalamegye főispánhelyettesévé neveztetvén ki, elnöki tisztéről 1845 április 2-án lemondott, helyére június 8-án gróf Zichy-Ferraris Emmánuel, a választmány elnökévé báró Eötvös Józsefet, alelnökké Dolezsálek Antal helyébe Asztalos Károlyt választották meg. Eötvös 1847 szeptember 2-án tisztéről lemondott, kinek helyére november 7-én Vojdisek József városi tanácsnokot választották meg; Menner Lajos a józsefvárosi plébánia regens-chorijává neveztetvén ki, karigazgatói állásáról 1845 júniusában lemondott, teendőit egy ideig Schindelmeisser Lajos látta el, akit ebben csakhamar Langer János váltott fel. Hogy a

vezetőségben tapasztalható hullámlás közepette legyen, aki állandóan foglalkozik az egyesületi ügyekkel, Mátray Gábort, az Énekiskola vezetésében bevált erőt, 1846 október 7-én egyleti főigazgatónak nevezték ki.²⁷⁾

A tagok számának apadása folytán beálló anyagi nehézségeken segítendő, Ráday Gedeon, a Nemzeti Színház igazgatója az 1846/47. évi idényben négy hangverseny tartására ingyen engedte át a színházat, amikor pedig Vojdissek lett az elnök, az egyesület elhatározta, hogy a hangversenyeket ismét a Városi Színházban fogja tartani.

Schindelmeisser vezényelte az 1846 április 5-i Beethoven emlékhangversenyt a Városi Reduthban, de az április 26-i hangversenyt már a Nemzeti Színházban tartották meg. Az ősszel meginduló új évadban lehet, hogy azért, mert anyagi eszközök híján nem tudta a Hangászegyesület tagjainak sorát — melyben már az énekiskola növendékei is szerepeltek — kellő számú hivatásos zenésszel megerősíteni s így előadásai nem voltak kifogástalanok, lehet, hogy azért, mert egy ki tudja miért s kik által kibocsátott jelszó talált visszhangra, mind a magyar, mind a német sajtó részint ellenségesen, részint közönnnyel viseltetett a Hangászegyesület és hangversenyei iránt. Így például a december 8-i hangversenyről, melynek műsorán Beethoven Karfantáziája, Weber Oberon-nyitánya s Thalberg Gyászindulója (Schindelmeisser hangszerelésében), Mozart »Don Juan«-jának egy áriája szerepelt s amelyen a vezénylő karmester operájából, »A bosszúló«-ból egy négyes, Rick Károlytól »Élet és dal« című kettős karének került előadásra, valamint Mátray Gábor »Huszárs dal« című férfikarén és Schodelné énekelt Szózatán kívül Berlioz Rákóczi-indulója is szerepelt — a sajtó vagy nem vett tudomást,²⁸⁾ vagy elismervén, hogy az előadás jobb volt, mint az előző hangversenyé volt, kifogásolta, hogy olaszul és németül énekeltek, megtámadta a vezetőséget s fejtegetései abban csúcsosodtak ki, hogy addig, míg a »haza által méltán igényelhető magas cél felé — mi éppen nem a külföldi zenészet majmolása, hanem inkább a báj- és szépség-gazdag magyar zene kifejlesztése — [nem igyekezzenek], a Hangászegyesületnek nincs és nem lehet óhajtott jövődjé.«²⁹⁾ A politikával túlfűtött közhangulattal számolva a legközelebbi hangversenyen (1846 december 25. a Nemzeti Színházban) Ruzitska József »Béla futása«-nak kedvelt variációs áriája (Hunnia nyög letiporva . . .) is műsoron volt s az ifjú Reményi Edét is felléptették. A hangversenyek helyéül újból a városi redut termét választották és az 1847/48-i idényre két hangverseny rendezését határozták el. Ezek közül csak egyet tarthattak meg, a másikra a márciusi eseményeket követő mozgalmas idők közepett nem kerülhetett sor. A Hangászegyesület az 1847 december 25-én tartott utolsó hangversenyét a november 4-én elhunyt Mendelssohn emlékezetének szentelte. Előadásra került: a Hebridák-nyitány, kórusok a Paulus oratóriumából és az egyik zongoraverseny Braeuer Teréz tolmácsolásában. A hangverseny másik felében Erkel »Bátori Mária«-jából egy éneknégyes és Magazari Gaetanonak a IX. Pius pápa trónralépésekor írt Római néphimnusz, a Mosonyi Mihály által hangszerelt zenekari kísérettel került előadásra.³⁰⁾

A szabadságharc leverése után a hatalom urai minden intézményt felülvizsgálván, a Hangászegyesületről is összefoglaló jelentést kívántak. Ezt a Hangászegyesületről és az Énekiskoláról Mátray Gábor 1850 február

17-én nyújtotta be,³¹⁾ mellékelvén a nyomtatott szabályzatokat és jelentéseket. Az utolsó évek történetét így foglalja össze: a Hangászegyesület az »1847-iki³²⁾ tavasztól fogva 1850-iki februáriusig a körülmények miatt csak Énekiskolája fennállása körül bizonyítható be lételét, mert szokott nagyszerű koncertjeit nem adhatta, mely utóbbi körülmény okozta, hogy vagyonában tetemes kárt szenvedett és jövedelmei nem lévén, statuskötelezvényei egy részét kénytelen volt eladni s így mostani pénzbirtoka mintegy 1000 pengő forintból áll.« A régi vezetőségből ki »külföldre menvén«, ki »nincsen Pesten«, ki »lemondván«, csupán Weisz Bernát Ferenc, a főpénztár előjárója maradt meg helyén. Az egyesületi elnökségre (NB. a jelentés-tétel napján!) báró Prónay Gábort kérték fel, ki ez állásában meg is erősítettetett. Az eredetileg 24 tagból álló választmány tizenkilenc főre apadt.³³⁾ A hatóságok nem találták szükségesnek, hogy ezzel az egyesülettel foglalkozzanak, a beadványt egyszerűen tudomásul vették.

Az általános kedvetlenséghez járult, hogy az egyesület kottatartóit, hangversenydobogóját, melyek ideiglenesen egy dunaparti raktárban voltak elhelyezve, az 1850. évi tavaszi árvíz elmosta, hangversenyek tartására sem volt alkalmas helyisége, ezért az 1851. január 6-i közgyűlés elhatározta, hogy a Hangászegyesület és az Énekiskola pénztárai egyesíttessenek s az Énekiskola hangszerek tanításával egészítse ki programját s vegye fel a Pest-Budai Hangászegyleti Zenede címet.³⁴⁾ Ezzel az egyesítéssel a Hangászegyesület megszűnt és iskolafenntartó testületté alakult át.

A hangászegyesületi hangversenyeken előadott művek jegyzéke.

(Az egyes előadások napjával és — amennyiben megállapítható volt — a szólólisták nevével.)

- Anacker August Ferdinand: A bányász üdvözlete. (Szavalat, szólókvartett és kar.) 1843. III. 12.
- Bach Philipp Emanuel: Karének. (Szent...) 1839. X. 20.
- Bartay Endre: Aurelia. Nyitány. 1844. XI. 17.
- Beethoven Ludwig van: Adelaide. 1839. XII. 1. (Schodelné).
- Athén romjai. Induló. 1846. III. 8. — 1846. IV. 5.
- Athén romjai. Karének. 1840. XI. 1. — 1846. XII. 25.
- Coriolán. Nyitány. 1838. VI. 14. — 1841. III. 7.
- István király. Nyitány. 1837. III. 5.
- A hangművészet dicsősége. 1838. III. 11. — 1840. V. 17.
- Karfantázia. 1838. III. 11. (Lacombe Louis). — 1838. VI. 14.³⁵⁾ (Bräuer Teréz). 1843. XII. 26. (Bräuer Teréz). — 1846. III. 22. — 1846. XII. 8. (Seymour Shiff.)
- Krisztus az Olajfák hegyén. 1837. XII. 25. (Krasnopolska—Gottesmann brné, Stoll és B—.) — 1840. III. 22. (Urbany Amália, Erkel József, Petz V.) — 1846. IV. 5.
- II. Szimfónia. 1842. XI. 27.
- III. « 1837. V. 28. — 1841. III. 28. — 1846. IV. 5. — 1847. III. 28.
- IV. « 1836. XI. 27. — 1839. V. 12. — 1843. XI. 19.
- V. « 1843. XII. 26.
- VI. « 1838. XII. 25. — 1840. XII. 24. — 1845. XII. 25. — 1846. XII. 25.
- VII. « 1840. XI. 29. — 1845. IV. 20.
- Tenger csendje és szerencsés hajózás-ból karének. 1837. V. 28. — 1839. II. 17. — 1846. IV. 26. — 1847. III. 28.

- Wellington győzelme. 1840. III. 22.
 — III. Zongoraverseny. 1843. IV. 30. (Kern Leó).
 Bellini Vincenzo : Il pirata. Kettős. 1837. III. 5. (Minkné, Oberhoffer).
 Beriot Charles Auguste : Hegedűverseny (A-dur) 1839. II. 17. (Mayer).
 — Hegedűverseny. (3. sz.) 1845. III. 2. (Mäkler.).
 — Hegedűverseny (? sz.) 1840. III. 22. (Mayer).
 Berlioz Hector : Rákóczi-induló. 1846. III. 22. — 1846. XII. 8.
 Catel Charles Simon : Semiramis. Nyitány. 1836. XII. 11.
 — Semiramis. Férfikar. 1836. XII. 11.
 Cherubini Luigi : Ali baba. Nyitány. 1837. III. 5. — 1841. IV. 25. — 1846. III. 22.
 Crüssel Bernhard Henrik : Klarinét versenymű. 1838. XI. 25. (Schindelmesser Lajos).
 Diabelli Antonio : Laura imádsága. Férfinégyes (aelodicon kísérettel). 1838. XI. 1.
 Donizetti Gaetano : Belizár. Kettős. 1841. III. 28. (Weninger k. a., Hirsch).
 — Torquato Tasso. Kettős. 1839. X. 6. (Gyöngyössy Sarolta, Éder).
 Doppler Ferenc : Nyitány. 1844. III. 3.
 — Magyar nyitány. 1846. XII. 25.
 Ellenbogen Adolf : Nagy magyar hangverseny-nyitány. 1847. III. 28.
 Erkel Ferenc : Bátori Mária. I. felv. részletek. 1840. XI. 1. — 1842. XI. 6. — 1846. III. 22. — 1847. XII. 25.
 — Bátori Mária. Nyitány. 1844. XI. 17.
 — Hunyadi László. Nyitány. 1846. III. 8.
 — Himnusz. 1844. XI. 17.
 Festetics Leó gróf : Himnusz. (Schober : Morgenfeier-je). 1841. XII. 26.
 — Hungaria. (Kar, zenekar). 1843. IV. 30.
 Gluck Christoph Willibald : Iphigenia. 1842. IV. 3. (Uffer L.)
 Grill János : Éjféli Férfikar. 1838. VI. 14.
 — Az első Walpurgis éj. (Goethe szöve.) 1841. III. 7. — 1841. IV. 25.
 Guhr Karl : Hegedűversenydarab. F-moll. 1837. V. 28. (Szervaczinszky Szaniszló).
 Haendel Georg Friedrich : Alleluja. 1838. XI. 25. — 1841. III. 28. — 1846. IV. 26.
 — Jephtha-ból kórus. 1839. V. 12. — 1842. XI. 6.
 — Messias-ból kórus. 1843. III. 12.
 — Timotheus. Oratórium I. része. 1836. XII. 26. (Urbany Amália, Szmolka, Oberhoffer).
 Haydn Joseph : Négy évszak. III. és IV. rész. 1837. IV. 30. (Walter k. a., Szmolka, Oberhoffer).
 — Négy évszak. 1845. III. 25.
 — Négy évszak-ból kórusok. 1837. V. 28. — 1838. XII. 25. — 1839. II. 17. — 1844. III. 24.
 — Teremtés. 1838. IV. 29. (Urbany Amália, Gyöngyössy Sarolta, Wustenberg, Rötzer, Schweitzer).
 — Teremtés-ből kórusok. 1843. IV. 30. — 1847. III. 28.
 — Vihar. Karmű. 1837. XII. 25. — 1838. III. 11. — 1841. III. 28. — 1845. IV. 20.
 Herz Henri : Változatok zongorára a Près aux Clercs téma fölött. 1841. III. 28.
 — Verseny két zongorára. 1838. XII. 25.
 — A 2-ik zongoraverseny. 1841. IV. 25.
 Hoven J. (=Vesque v. Püttlingen, Johann Frh.) : Évezőének. Férfikar zenekarral. 1843. XI. 19.
 Huber József : Változatok csellóra. 1840. V. 17. (Huber József).
 Hummel Johann Nep. : Zongoraverseny, a-moll. 1836. XII. 11. (Baldieri Nina).
 — Zongoraverseny As-dur. 1837. III. 5.
 — « h-moll. 1846. IV. 26. (Rupprecht Mária).
 — « (7. számú). 1840. XI. 29. (Bräuer Teréz).
 Kalkbrenner Friedrich Wilhelm : Az álom. Zongorafantázia zenekarral. 1841. III. 7. (Baldieri Nina).
 — Zongoraverseny, a-moll. 1839. XII. 1. (Promberger).
 — « (3. számú). 1837. V. 28. (Baldieri Nina).
 Klein Bernhard : Dávid. Oratórium. (Szöv. : Körner K. G.) 1839. XI. 10.
 Kloss János Antal : Cantate. 1840. XI. 29. (Szerző zg. kíséretével).
 Kreutzer Konradin : Ária, karral. 1841. XII. 26.

- Kruft báró : Dicsének az Úri-imádság c. oratóriumból. 1831. XI. 1. — 1840. XII. 24.
 Kummer Friedrich August : Melancholie. 1846. XII. 25. (Cselló : Suck Lipót).
 Lachner Franz : Szimfónia c-moll. 1839. X. 20.
 Lickl Károly : Nyitány. 1845. IV. 20.
 Lindpainter Peter : Nagy ünnepi nyitány. 1839. II. 17. — 1841. III. 7.
 — Vampir. Nyitány. 1838. XI. 25. — 1840. V. 17. — 1846. IV. 26.
 Lipinski Karl Joseph : Fantázia és variációk az Alvajáró felett. (Hegedű.) 1838. XI. 25.
 — Fantázia. 1840. XI. 29. (Pfeffer Ignác).
 Magazari Gaetano : Római néphimnusz IX. Pius trónraléptekor. (Hangszerelte Mosonyi Mihály). 1847. XII. 25.
 Marschner Heinrich : A templarius és zsidónő. Ária és kar. 1843. XI. 19.
 Mátray Gábor : Huszárdal. Férfikar. 1846. XII. 8.
 — Szózat. (Hangszerelte : Schindelmeisser Lajos). 1846. XII. 8. (Schodel Rozália).
 Mayseder Joseph : Hegedűverseny. Op. 47. 1839. X. 20. (Nivich Nina).
 — Variációk. (E-dur) 1836. XII. 11. (Mayer).
 Mendelssohn Felix—Bartholdy : Hebridák. Nyitány. 1843. IV. 30. — 1843. XII. 26. — 1847. XII. 25.
 — Szentivánéji álom. Nyitány. 1840. XII. 24.
 — Szép Meluzina. Nyitány. 1843. III. 12. — 1846. IV. 26.
 — Tenger csendje és szerencsés hajózás. Nyitány. 1842. XI. 6. — 1842. XII. 27.
 — Paulus. Oratórium. 1841. IV. 11. (németül) (Uffer, Neubauer, Korb, Hirsch.) 1841. V. 30. (magyarul) (Uffer, Neubauer, Erkel J., Hirsch.)
 — Paulus I. része. 1842. III. 13.
 — Paulus-ból kórus. 1846. III. 8. — 1847. XII. 25.
 — Szezelem és bor. Férfikar. 1843. IV. 30.
 Mercadante Giuseppe Saverio : Eskü. Hármás. 1847. III. 28. (Krehl, Karch, Boldini).
 — Nagy ária. 1847. III. 28. (Szuck Betty).
 Meyerbeer Giacomo : Ördög Róbert. Ária. 1846. XII. 25. (Téli Amália).
 — Struensee. Nyitány. 1847. XII. 25.
 Molière Bernhard : Fantázia magyar témára. 1846. III. 8. — 1846. XII. 25. (Reményi Ede).
 — Fantázia svájci népdalokra. 1840. XI. I. (Wiest I.).
 Moser : Linda ábránd hárfára. 1846. XII. 25. (Johann Elisa).
 Mosonyi (Brand) Mihály : Nyitány. 1843. IV. 30. — 1845. XII. 25.
 — Szimfónia. D-dur. 1844. III. 3. — 1844. III. 24.
 Mozart Wolfgang Amadeus : Don Juan. I. felv. finale. 1841. XII. 5. (Wenninger, Pfeffer, Dorfinger, Korb).
 — Don Juan. Donna Anna áriája. 1837. V. 28. (Carl Henriette). — 1840. XI. 29. (Lang).
 — Figaro lakodalma. Kettős. 1845. IV. 20.
 — Requiem. (Kyrie és fuga. — Tuba mirum). 1841. XII. 5.
 — Szent, nézz kegyesen ránk. Kantáte. 1836. XI. 27. — 1838. XI. 25. — 1840. XII. 24.
 — Szimfónia, C-dur. 1836. XII. 26.
 — Szimfónia, g-moll. 1837. XII. 25. — 1841. XII. 5. — 1843. III. 26. — 1846. III. 8.
 — Titus kegyessége. 1838. IX. 8.
 — Töredelmes Dávid. (Végkar.) 1841. III. 7.
 — Zongoraversenymű. 1841. XII. 5. (Bräuer Teréz).
 Mozart Wolfgang Amadeus Jun. : A tavasz első napja. Kantáte. 1841. III. 28.
 Puccini Giovanni : Alessandro nel Indie. Ária, karral. 1838. XII. 25.
 — Pompéji utolsó napjai. Kettős. 1838. XI. 25. (Lanner k. a., Schweitzer).
 Parish Alvars Élias : Ábránd és változatok. (Hárfa zenekarral). 1844. XI. 17. (Lieder Friderika).
 Pixis Peter : Változatok 2 zongorára. 1847. III. 28.
 Rick Károly : Élet és dal. (Kettős, karral). 1846. XII. 6.
 Ries Ferdinand : Szimfónia. D-dur. 1838. III. 11.
 Romberg Andreas : Die Glocke. (Schiller). 1841. XII. 26.

- A mennyei karok összhangzata. 1838. XII. 25. — 1840. XI. 1.
- Rossini Giacomo : Mózes. Karének. 1839. X. 20.
- Preqhiera. 1846. III. 22.
- Richard és Zoraide. Hármás kórossal. 1841. III. 7.
- Sevillai borbély. Ária. 1836. XII. 11.
- Stabat Mater. 1842. XII. 27. — 1843. III. 26. — 1845. III. 2. — 1845. XII. 25.
- Stabat Mater-ből részlet. 1844. III. 27.
- Ruzitska József : Béla futása. Ária. 1846. XII. 25. (Korbayné sz. Gyöngyössy).
- Salieri Antonio : A hangok hatalma. 1837. II. 19.
- Schindelmeisser Ludwig : Bonifacius. Oratórium. 1844. XII. 25.
- A bosszuló. Nyitány. 1843. XI. 19.
- A bosszuló. Ötös. 1846. XII. 8.
- Keskeny a való határa. (Szöv. Garay). Kantáte. 1845. XII. 25.
- Schneider Friedrich : Utolsó ítélet. Oratórium. 1839. III. 31.
- Schubert Franz : Erlikönig. (Urbany átirata négyesre zkarral.) 1839. XII. 1.
- Seifried Ignaz : Ahasverus. Nyitány. 1839. V. 12.
- Spohr Ludwig : Faust. Nyitány. 1838. VI. 14. — 1840. XI. 1.
- Hegedűverseny. 1841. XII. 26. (Pfeffer). — 1843. III. 12. (Wielkosiewsky).
- Jessonda. Nyitány és bevezetés. 1842. XI. 27.
- « Ária. 1842. XI. 6. — 1844. XI. 17.
- « Kettős. 1839. XII. 1.
- « Finale. 1838. VI. 14. (Gyöngyössy, Vietoris k. a., Szmolka, Schweitzer, Menner). 1840. XI. 29.
- Koncertária. 1842. XI. 27. — 1846. IV. 26. (Weldy Nina).
- Scena ed aria. 1839. II. 17.
- Spontini Gasparo : Cortez Ferdinand. Nyitány. 1838. XI. 1. — 1846. III. 22.
- Stadler Maximilian : Jeruzsálem pusztulása. 1839. XII. 25. (Schodelné).
- Thalberg Sigismund : Gyászinduló. (Schindelmeisser hangszerelése). 1846. XII. 8.
- Hugenotta fantázia. 1838. XI. 1. (Droste bárónő).
- Titi Anton Emil : Az éji hadiszemle. (Br. Zedlitz balladája). 1841. IV. 25. — 1842. III. 13. — 1842. XII. 27. — 1844. XI. 17.
- Katonakar. 1842. IV. 3. — 1846. III. 22.
- Windsori víg nők. Nyitány. 1842. XI. 6.
- Tuczek Vincenz Ferrarius : Alleluja. 1843. XII. 26.
- Urbany August : A hangművészet szentsége. Kantáte. (Szöv. Haffner Károly). 1836. XI. 27. — 1837. II. 19.
- Volkman Róbert : Nyitány, c-moll. 1842. IV. 3.
- Tobias. Oratórium. Részletek. 1844. III. 3.
- Walter : Szimfónia. 1845. III. 2.
- Weber Karl Maria : Ária (?-ből). 1838. VI. 14. (Gyöngyössy).
- Euryanthe. Kettős. 1844. III. 3. (Pfeffer k. a., Szochocky.)
- Euryanthe. Nyitány. 1842. III. 13.
- Jubel-Ouverture. 1842. XII. 27.
- Oberon. Nyitány. 1846. XII. 8.
- Koncertino, klarinétra. 1837. III. 5. (Winterle E.)
- Lützow vadászerege. 1839. XII. 1.
- Weber—Berlioz : Felhívás a keringőre. 1844. III. 24.
- Winter Peter : Tamerlan. Nyitány. 1836. XII. 11.
- Winterle E. : Az éji vándor. (Szöv. Raics). J. Basszus, zong. és klarinétra. 1836. XII. 11. (Oberhoffer, Bräuer, Winterle).
- Winkler Károly Angyal : István és Pannonia. Kantáte. 1838. XI. 1. (Eichholzné, Korb, Reder).

Dr. Isov Kálmán.

¹⁾ Pesti lvt. Relat. a. n. 5151.

²⁾ Mátray Gábor : A pestbudai hangászegyesületi zenede évkönyve 1852-re. Pest, 1853. 43, 45, 59 lap.

³⁾ Verein. Of.-Pester. Ztg. 1836. dec. 1.

⁴⁾ Honművész. 1836. 799. l. A műsorok, amennyiben fennmaradtak, a leg-ritkábban sorolják fel a szólistákat, a Honművész pedig majdnem kizárólag csak betűkkel jelzi a közreműködőket. E rövidítések más híradások figyelembevételével gyakran megoldhatók, e megoldások azonban nem mindenkor feltétlenül bizonyosak. A jelen esetben »azon kolozsvári műkedvelő vendégnénkről van szó, aki a multkor a Nemzeti Kaszinóban is szíves volt egy áriával kedveskedni«. A szóbanforgó kaszinói hangversenyen (1836 dec. 4.) pedig Mozart Varázssíp-jából az Éj királynője nagy áriáját »éneklé egy kolozsvári műkedvelő asszonyság, testvére (Brauer Ferenc úr) játszván hozzá a fortepiano kíséretet«. (Honm. 1836. 784. l.) Mindenképen adósok maradunk tehát a szereplő keresztnévvel s férje nevével.

⁵⁾ Honm. 1837. 8. lap.

⁶⁾ A Nemzeti Zenede könyvtárában.

⁷⁾ Ezeknek alapján állítottam össze a Hangászegyesület hangversenyein előadott műveknek függeléként közölt jegyzékét.

⁸⁾ Mátray G.: Id. m. 25. l. (Ne felejtjük, hogy ez időben a forint hatvan krajcárt tett ki.)

⁹⁾ Honm. 1838. 271. l.

¹⁰⁾ Honm. 1838. 319. l.

¹¹⁾ Honm. 1838. 584. l.

¹²⁾ Der Spiegel, 1838. szept. 12.

¹³⁾ Honm. 1839. 841. l.

¹⁴⁾ Honm. 1840. 729. l.

¹⁵⁾ Honm. 1840. 794. l. Der Spiegel, 1840. nov. 28-án berlini tanárnak mondja s dec. 2-án a szerző kiváló zenei képességeit emeli ki.

¹⁶⁾ Honm. 1841. 239. és 247. l.

¹⁷⁾ Honm. 1841. 352. l. Der Spiegel, 1841. június 5.

¹⁸⁾ Mátray: Id. m. 36. l.

¹⁹⁾ Frankenburg Adolf: Emlékiratok. III. k. 61. l.

²⁰⁾ A Der Spiegel 1842. április 9-iki számában Rekn.-jegyű kritikus Volkmann Nyitányáról és a vele együtt előadásra kerülő Titl Emil-féle Katona-kórusról azt mondja, hogy mindkét mű »mehr von Effekt als von wirklich wertvollen Gehaltes, wurden vom Publikum mit lebhaftem Beifalle aufgenommen und der Chor zur Wiederholung verlangt«.

²¹⁾ Honderú 1844. 329 l.

²²⁾ Életképek 1844. 300. l.

²³⁾ Életképek 1844. 300. l. sajtóhibából »gondatlan« áll.

²⁴⁾ Életképek 1844. 335—39. lap.

²⁵⁾ Der Spiegel. 1846. XII. 18. és műsor. (N. Zenede.)

²⁶⁾ Pesti lvt. Intim. a. n. 1084.

²⁷⁾ Mátray: Id. m. és h.

²⁸⁾ Der Spiegel. 1845. nov. 25-én bejelenti, hogy: »Die zweite Vorstellung des Musikvereins im Nationaltheater soll viel interessanter arrangirt werden als die erste. Höchst nothwendig«. De már az előadásról nem ír.

²⁹⁾ Pesti Divatlap. 1846. 1034. lap.

³⁰⁾ Der Spiegel. 1847. dec. 25.

³¹⁾ Pesti lvt. Lajstromozatlan iratok, 1850.

³²⁾ 1848-nak kellene állania, 1847 helyett. Lehet, hogy tollhiba, valószínűbb, hogy Mátray óvatosságból tévedett egy esztendő.

³³⁾ Mátray hivatkozott előterjesztésében a következő igazgatósági választmányi tagokat jelentette be: Brauer József orvos, Bacher György, Böhm Alajos, Frey József, Gejtey József, Holl János, Kanitz Manó, Kornéli Mátyás dr., Kern Éde, Mészner József, Marchard Nep. János, Saphir Zsigmond dr., Stanzel Márton, Szekrényessy József, Szemerényi Károly, Szmekál Pál, Till Ferdinánd, Vogel Alajos, Wiederspann Henrik.

³⁴⁾ Mátray G.: Id. m. 71. l.

³⁵⁾ A Karfantáziát az első két előadáson (1838-ban) „A művészet ajándékai” címen adták elő. Honm. 1838. 168. és 400. l. — Der Spiegel 1838. márc. 7-i hirdetése.